

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

חומר רקע למפגש מאי 2018:

**כיצד יוצאים מהמשבר במקצוע ראיית החשבון - החל ממתכונת בחינות
המועצה ושכר המתמחים ועד למהפכת הביקורת**

רקע

מקצוע ראיית החשבון בישראל נמצא כיום, על בסיס אינדיקציות שונות, במשבר עמוק באופן שמערער את אמינות המידע הכספי שמסופק למשקיעים בשוק ההון בישראל (LEVEL OF ASSURANCE). התסמינים למשבר הם מחסור במתמחים איכותיים, שכר נמוך יחסית לאור תהליך ההכשרה המשמעותי ושכר טרחה בגין שירותי ביקורת שנמוך באופן קיצוני ביחס לשכר טרחה בנושאים אחרים בהם נותנים רואי חשבון שירותים (ייעוץ מס, ייעוץ כלכלי ואחרים) כמו גם נמוך מזה שנים רבות בהשוואה למדינות אחרות במערב.

הנתונים מלמדים והדבר עולה גם מהנחיות פנימיות של המשרדים הבינלאומיים הגדולים, שכר הטרחה עבור ביקורת בישראל נמוך באופן קיצוני בהשוואה לשאר המדינות בעולם, ואף נמוך משכר הטרחה במדינות חלשות כגון פנמה, טורקיה, אנגולה ומוזמביק. שכר הטרחה בישראל מהווה כשישית משכר הטרחה בהולנד וכרבע משכר הטרחה של רואי חשבון בגרמניה, ועומד בניגוד ליחסי התל"ג מול מדינות מקבילות. ניתן להמחיש זאת דרך הגילוי בדו"ח הדירקטוריון של שטראוס ל-2017, שכקבוצה בינלאומית שוכרת את שירותיה של אותה פירמה (KPMG) בעוד התעריף בישראל לשעת ביקורת הוא כ-221 שקל — בגרמניה ובארה"ב מדובר ב-545 שקל ו-711 שקל, בהתאמה. אפילו בברזיל, שבה התמ"ג לנפש נמוך ביותר ממחצית לעומת ישראל, התעריף לשעת ביקורת גבוה מזה שבישראל.

לפי ניתוח שעשתה חברת Audit Analytics בקרב חברות הנסחרות בארה"ב נמצא כי שכר הטרחה בגין ביקורת חיצונית לכל מיליון דולר הכנסות מסתכם ב-541 דולר בממוצע. לצורך קבלת פרופורציות, לפי מפתח זה שכר הטרחה בשופרסל, שנחשבת סמן עליון בענף הקמעונות המקומי, הוא כמעט חמישית מהמקובל בארה"ב.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

את הירידה בשכר הטרחה של רואי החשבון בישראל ניתן לראות, למשל, בענף הביטוח מוטה הרגולציה. למרות העלייה בשווי הנכסים המנוהלים והתגברות המורכבות החשבונאית והדיווחית בעשור האחרון — שכר הטרחה הממוצע לשנה ששילמו חמש חברות ביטוח הגדולות בגין שירותי הביקורת והמס דווקא פחת בכ-25%. גם התעריף השעתי נמוך ביותר. כך למשל, שכר הטרחה הממוצע לשעה בהפניקס ב-2017 היה 188 שקל. חשוב להדגיש שבחברות קטנות יותר, תעריפי שעת הביקורת צונחים לעתים לפחות מ-100 שקל.

ההשלכות של כך הן בין היתר ירידה חדה בביקוש ללימודי ראיית החשבון, אשר באה לידי ביטוי בירידה באיכות של סטודנטים שלומדים כיום במוסדות השונים להשכלה גבוהה בהשוואה לשנים שקדמו. כפועל יוצא, שכר הטרחה בגין שירותי הביקורת הופך לחלק פחות ופחות מרכזי בהכנסות של המשרדים הגדולים – בשורה התחתונה של סדר העדיפויות במקביל לגידול מאסיבי בשירותי הייעוץ, כאשר המשמעות של כך מצדם היא הקצאה הולכת ופוחתת של משאבים לתחום זה.

הירידה בקרנן של מחלקות הביקורת במשרדי רו"ח לוותה בעלייה בקרנן של מחלקות אחרות ובפיתוח מואץ יחסית שלהן מבחינת היקפי כוח אדם ושכר טרחה. בעוד שבעבר צוותי הביקורת היו גרעין הליבה המוביל של משרדי רו"ח הרי שכיום המחלקות המובילות הינן מחלקות השירותים הנלווים - אשר ניתנים הן ללקוחות הביקורת והן ללקוחות שאינם לקוחות הביקורת. כיוון ששכר הטרחה במחלקות אלה - מלקוחות הביקורת נמוך מזה של הלקוחות החיצוניים (CHANNEL 1 לעומת 2 CHANNEL). בהתאם התחזק כמובן בפירמות אלה מעמדם של שותפי המיסים, שותפי הייעוץ הכלכלי, הביקורת הפנימית ויתר השירותים הנלווים. ההליך המתמשך שתואר כאן מביא למצב שבו כיום על פי הערכות היקף השירותים שאינם AUDIT נע לפי הערכות בין 60 ל-70 אחוז מההיקף הכספי של הפירמות.

בשנה האחרונה ניתן היה לראות את הקושי של הנבחנים להתמודד עם התאמת בחינות ההסמכה של מועצת רואי החשבון לתמורות הנדרשות במקצוע וחיבורן למציאות העסקית באמצעות אלמנטים בסיסיים של חשיבה. בעיה זאת שנובעת, ככל הנראה, בעיקר מחוסר התאמה של הלומדים את המקצוע לדרישותיו המודרניות והמורכבות העסקית ההולכת וגדלה, צפויה להחריף בשנים הקרובות. בהקשר זה צריך להזכיר את מצד אחד המורכבות הרבה של התקנים הבינלאומיים החדשים שנובעת

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

ממגמת המעבר של ה-IFRS להסתכלות על המודל העסקי שטרם נכנסו לתחולת בחינות ההסמכה ומצד שני את התמורות הטכנולוגיות בביקורת שדורשות בוגרים בעלי יכולות חשיבה והתמודדות עם שינויים גבוהות.

בשנים האחרונות, לאור הגידול במשרדים הנובע מהרחבת שירותי הייעוץ – בין היתר על רקע חולשת שירותי הביקורת וכן מהגידול הטבעי במשק, המשרדים הגדולים החלו לגייס יותר ויותר מתמחים. גם בראיה כמותית בלבד, בעיית המתמחים צפויה להחריף בשנים הקרובות. במשרדים הגדולים לראיית חשבון קיים כיום ביקוש אדיר למתמחים. במשרדי הביג 5 יש לפי הערכות כיום כ-2,300 מתמחים יחדיו (בין כ-700 ל-300 במשרד). מספר המתמחים בכל משרד מתקרב למספר רואי החשבון המוסמכים בפירמות (בד"כ במחלקות הביקורת הוא גבוה ממספר רואי החשבון ואילו במחלקות הייעוץ הינו נמוך יותר). השכר הנמוך יחסית במשרדי ראיית החשבון ביחס לחברות במשק, מוביל כיום את המתמחים לעזוב קרוב משמעותית יותר לסיום הסטאז' מאשר בעבר, דבר שעל רקע הקושי להשגת מתמחים איכותיים מגדיל את מצוקת המשרדים, אם כי לאחרונה קיימים ניצנים לעליה במשכורות העובדים הזוטרים יחסית לשנים שקדמו.

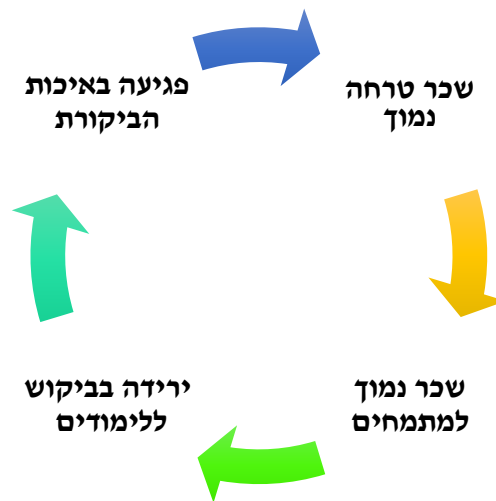
בשנים האחרונות ניתן לראות ירידה במספר בוגרי שנת ההשלמה במוסדות להשכלה גבוהה. בשנת 2013 ניגשו לראשונה כ-1,794 נבחנים ובשנת 2017 רק כ-1,430. אמנם היצע המתמחים בשוק הולך וקטן, אך הביקוש למתמחים בשוק, בפרט במשרדים הגדולים, רק הולך ועולה. התופעה נובעת משילוב של שני דברים עיקריים: פחות סטודנטים בוחרים להשקיע בתואר המשלב לימודי חשבונאות וכן חלק ממסיימי הלימודים בוחרים שלא להמשיך במסלול ההכשרה ומוותרים על ההתמחות. ניתן לראות בתרשים להלן כי עם כל מחזור מתמחים אשר מסיים את ההתמחות, נכנס לשוק מחזור הקטן יותר בכ-200 מתמחים על מנת לתפוס את מקומם. הבעיה צפויה להחמיר מאד בשנים הקרובות, עם הירידה החדה בכמות הסטודנטים שלומדים כעת את לימודי התואר כך שמספר הניגשים לבחינות המועצה צפוי לקטון באופן משמעותי ולחדד מאד את הבעיה הנוכחית.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

להלן תיאור ציורי של מצב הדברים שמאפיין כיום את מקצוע ראיית החשבון בישראל לאור האמור לעיל:

שכר טרחה של רואי חשבון בישראל בחברות ציבוריות

בסקר שערך צוות פורום שווי הוגן, רוכזו נתוני שכר הטרחה של כלל החברות הציבוריות המדווחות בישראל, למעט בנקים וחברות דואליות. בשנת 2011, שכר הטרחה הממוצע בחברות הציבוריות המדווחות בישראל, בנטרול חברות נדלין זרות, היה כ-183.8 ש"ח לשעה. בשנת 2017, שכר הטרחה ירד ל-169.4 ש"ח לשעה. מדובר בירידה של כ-7.84% מבלי להביא בחשבון עליית מחירים לפי המדד למחירים לצרכן או גידול בתל"ג לנפש (יצויין כי קיימת תנודתיות פנימית בתוך התקופה כאשר

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

בשנתיים האחרונות נראית יציבות). ניתן לראות ירידה חדה ביותר כאשר בוחנים את שכר הטרחה המינימלי באותן שנים, בחמשת משרדי ראיית החשבון הגדולים בישראל. כאן, ניתן להבחין בירידה מהותית ביותר ומתמשכת בתקופה של כ-31.9%.

ממוצע שכר טרחה לשעה (בש"ח) - בנטרול חברות נדל"ן זרות						
2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
183.8	187.5	189.7	180.9	170.8	161.9	169.4

ממוצע שכר טרחה מינימלי לשעה (בש"ח) **						
2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
62.0	55.0	66.0	60.0	38.0	54.0	49.6
** מדובר על השכר לשעה המינימלי שהיה באותה שנה מתוך כל חמשת המשרדים הגדולים.						

בנוסף, הסקר בחן אילו חברות ציבורית שילמו את שכר הטרחה השעתי הנמוך ביותר מתוך חמשת משרדי ראיית החשבון הגדולים. להלן התוצאות:

שנה	שם החברה	שכר הטרחה	שם החברה	שכר הטרחה
2017	קסם סל מוצרים	49.6	קו מנחה	56
2016	קו מנחה	54	רקח	54
2015	רקח	38	דלשה קפיטל	50
2014	קו מנחה	60	סוהו נדל"ן	67
2013	קו מנחה	66	לידר שוקי הון	73
2012	פלייט מדיקל(ש)	55	אורד(ש)	69
2011	קו מנחה	62	הדסית ביו	75

תכנית בחשבונאות

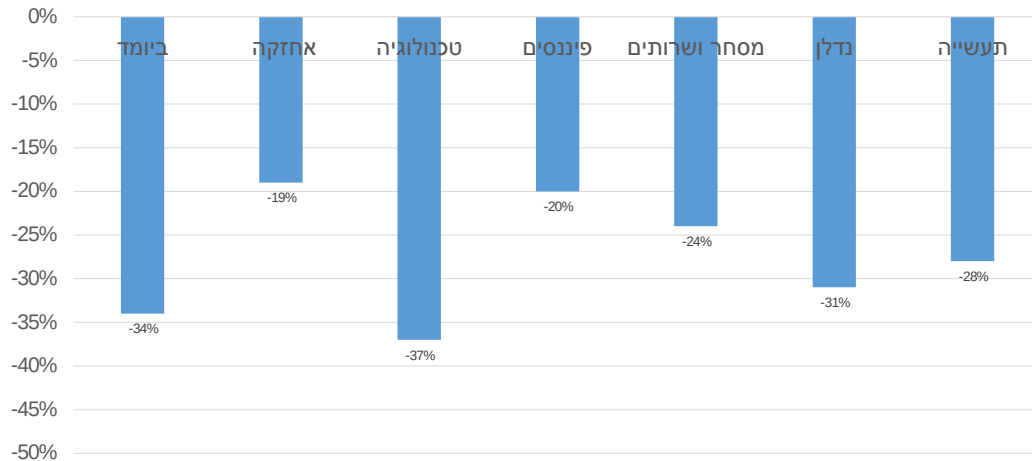
פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

יצוין כי חלק נכבד מהסכמי שכר הטרחה הינם בסכומי "פיקס" ולתקופה מראש של כמה שנים ועל כן המחיר השעתי הינו נגזרת של סכום שכ"ט מחולק בשעות העבודה בפועל. כמו כן, מדד שכ"ט לשעה אינו מתחשב בבכירות הממוצעת של העובדים בתיק.

בהתאם לפרסום של מכון קסירר בנושא "שינויים בשכר טרחת רואי חשבון בחברות ציבוריות", פרופ' דן וייס, פברואר 2018, שנערך בקרב 200 חברות ציבוריות, נמצאה ירידה בשכר הטרחה הממוצע לשעה של 28% משנת 2007 ועד שנת 2016. בנוסף, בהתאם לפרסום ניתן לראות כי שכר הטרחה אשר דורשים המשרדים עבור שירותי ביקורת בענפי הטכנולוגיה והביומד חווה את הצניחה המשמעותית ביותר בעשור האחרון, של כ-37% ו-34%, בהתאם. ייתכן כי ניתן לייחס ירידה חדה זו לרצון העז של משרדי ראיית החשבון להשיג חברות אלו כלקוחות לפני רכישה או אקזיט, וכך לזכות ללוות עסקאות מסוג זה מבחינת ייעוץ כלכלי וכן ייעוץ מיסויי, עבורם דורשים המשרדים שכר טרחה גבוה משמעותית. יצוין כי למשבר הכלכלי ב-2008 השפעה משמעותית על היקף העבודות והיקף שכ"ט וגובהו כמו כן הושפע השוק משמעותית מכניסת התקינה הבינלאומית בחשבונאות מחד ומאידך מהחלטת הרשות במהלך התקופה אשר אסרה עריכת הדוחות הכספיים ע"י רואה החשבון המבקר ועל כן נתונים אלה שנותחו ע"י פרופ וייס כוללים בתוכם גם השפעות אקסוגניות אלה.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

מקצוע הביקורת

הביקורת נתפסה מאז ומתמיד כ"רע הכרחי" או מוצר גנרי, אך נדמה כי בישראל נוצר מצב קיצון להתייחסות החברות במשק לערכם של שירותי הביקורת. כפועל יוצא מכך, נוצרה בעיה של ביצה ותרנגולת: מצד אחד, איכות הביקורת במקרים רבים נמוכה והחברות רואות בה כנטל, ומצד שני, על מנת לשמור על שולי הרווח (ובהתחשב בגידול המתמשך מזה תקופה ארוכה של בוגרי לימודי החשבונאות (גידול שנפסק לפני כשנתיים) המשרדים משלמים שכר מועט למתמחים - דבר הפוגם באיכות הביקורת וכך גם בביקוש למקצוע, וחוזר חלילה. החל משנת 2007 נדרשות החברות המדווחות לדווח מחוץ לדוחות הכספיים אודות שכר הטרחה לרואי החשבון, לרבות מספר השעות אשר נדרשו עבור עריכת הביקורת. לפי הערכות בענף, דרישה זו יצרה תחרות חריפה בין כלל משרדי ראיית החשבון ואפשרה למשרדים (אשר מבקשים לתת הצעה בהתייחס לחברה ציבורית אשר בטיפול ר"ח אחר) להוריד את שכר הטרחה אותו הם דורשים, על מנת לזכות בתיקי החברות הציבוריות הנחשבים מעצם היות החברות חברות ציבוריות "יוקרתיים" יחסית.

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

במאמרם, **"Rethinking Sarbanes-Oxley: Why Doesn't the Act Serve the Interests of the Industry or the Markets?"**, כותבים יורם עדן, אריה עובדיה ובן עמי צוקרמן על הביקורת החריפה תחתיה נמצא מקצוע ראיית החשבון בעשורים האחרונים. כותבי המאמר מציעים כלי בשם "Current Reality Tree", או "תרשים עץ הווה", אשר מסייע לזהות את בעיות הליכה בארגון כגון משרדי ראיית החשבון. בתרשים ניתן להזות מספר בעיות בסיסיות, אשר מהן נובעות כל שאר הבעיות בארגון. הכותבים מזהים את כישלונות הביקורת בעת נפילת תאגידים כהשפעה הלא רצויה המובילה במשרדי ראיית חשבון. ניתוח מעמיק של הבעיות מגלה כי שתי השפעות לא רצויות מסוימות עשויות להוביל לכשל הביקורת: **ביצוע שגוי של צוות ביקורת ברמה נמוכה ללא עניין בתמונה הגדולה והתלות בין הניתוח של רואה החשבון המבקר והיחסים המיוחדים בינו לבין הארגון המבוקר** (כמו במקרה אנרון). ניתוח ה-CRT חושף שלוש בעיות ליבה, אשר מהוות את הבעיות הקריטיות מולם ניצב מקצוע ראיית החשבון: פערי ערך-עלות, עודף קיבולת ורכישת שירותים נלווים. לדעת כותבי המאמר, כל עוד נשאר בעיות אלה מתחת לפני השטח ולא נחשף אותם, אין ספק כי נמשך לראות כשלונות בתחום הביקורת. (המאמר מצורף בסוף חומר הרקע, לעיונכם).

במאמר שפורסם על ידי אוניברסיטת אינדיאנה בשנת 2015, **"The Effects of Audit Experience on Audit Fees and Audit Quality"**, על ידי Steven F. Cahan ו-Jerry Sun, נמצא כי במשרדים אשר משלמים משכורות נמוכות יש אחוז גבוה יותר של לקוחות שחווים restatement. בנוסף מצאו החוקרים שאיכות הביקורת יורדת כאשר רואי החשבון במחלקת הביקורת מקבלים שכר נמוך יותר מרואי החשבון במחלקות הייעוץ (מיסים, ייעוץ כלכלי). המאמר מספק מסקנות ונתונים המדגישים את חשיבותו של שכר רואה החשבון על איכות הביקורת וסך שכר הטרחה.

במאמר **"Audit Personnel Salaries and Audit Quality"**³, שפורסם באוניברסיטת ולנסיה

¹ Eden, Yoram; Arie Ovadia; Ben Zuckerman, "Rethinking sarbanes-oxley: why the Act doesn't serve the interests of the industry or the markets." CMA Management. Society of Management Accountants of Canada. 2003. HighBeam Research.

² Steven F. Cahan and Jerry Sun, *The Effect of Audit Experience on Audit Fees and Audit Quality*, 30(I) Journal of Accounting, Auditing & Finance 78 (2015).

³ Jeffrey L. Hoopes, Kenneth J. Merkley, Joseph Pacelli, Joseph H. Schroeder, *Audit Personnel Salaries and Audit Quality*, Indiana University Kelley School of Business Research Paper Series (8 May 2018).

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

בספרד במרץ 2018, מצאו החוקרים Joseph Pacelli, Kenneth J. Merkley, Jeffrey L. Hoops ו-Joseph H. Schroeder כי סיבה נוספת לירידה בשכר הטרחה עבור שירותי הביקורת היה משבר הסאב-פריים של שנת 2008. מאז המשבר הפיננסי, מספר החברות המבוקרות צנח משמעותית, מה שהניע תחרות גדולה מאוד בין משרדי רואי החשבון וכן גם ירידה בשכר הטרחה.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

שאלות ונושאים נוספים לדיון

1. האם יש הכרה במצב המשברי של מקצוע הביקורת -ראיית החשבון? מה הסיבות לכשל השוק הייחודי לישראל?
2. האם התופעות ששכר הטרחה בחברות ציבוריות נמוך לעיתים קרובות מזה שבחברות פרטיות בעלות נתונים דומים שבהן הסיכון בינוני וכך גם שכר הטרחה, ובחברות ממשלתיות ומלכ"רים הסיכון הוא הכי נמוך(אך עבודת הביקורת מוערכת כנראה יותר) אך שכר הטרחה הכי גבוה – יכולות להעיד על קיומו של כשל שוק?
3. עד כמה ניתן להסתמך על התעריף המדווח לשעה לאור "שיפטינג" פוטנציאלי עם מספר שעות הביקורת, על רקע העובדה כי שכר הטרחה בדרך כלל נקבע כסכום קבוע? האם לא ראוי כי גוף רשמי כלשהו יציף באופן סדיר את כלל הנתונים אודות שווי שוק, הון עצמי, מכירות, מספר עובדים, שעות עבודה וכן שכר טרחה עבור כל החברות הציבוריות ויסדר אותם לפי מדד?
4. מדוע שוק העבודה עדיין לא תיקן את עצמו והאם אנחנו צפויים לעלייה חדה בשכר בקרוב לאור עודפי הביקוש למתמחים? האם תנועת המוטטלת של מחזוריות חדה בביקוש והיצע שהיתה בעבר תחזור על עצמה גם כיום? בהקשר זה מה יהיו ההשלכות של כך על עלות השכר הכוללת של משרדי ראיית החשבון?
5. האם שינוי שיתרחש ככל שיתרחש כנשאל בסעיף שקודם לא יגרום לשינוי בתמהיל הגיוס של כוח האדם במשרדי רו"ח (כבר כיום במשרדי רו"ח יש כמות עו"ד שלא היתה מביישת את משרדי עו"ד הבינוניים ואף חלק מהגדולים)
6. מצב האקדמיה בישראל מבחינת לימודי החשבונאות – הן מבחינת אופן הלימוד והן מבחינת ירידת תנאי הקבלה. עד כמה לגידול במספר המוסדות להשכלה גבוהה המלמדים חשבונאות מוביל לבעיית האיכות של הלימודים? האם לנוכח ההתפתחויות, יש צורך ליצור אקדמיזציה של המקצוע? האם אנו צפויים לסגירתן של תוכניות לימוד בחלק מן המוסדות?
7. כיצד מצב הדברים היום עולה בקנה אחד עם צרכי הביקורת המודרנית לאור מהפכה הטכנולוגית והעליה החדה במורכבות העסקית?
8. שאלת האי-תלות לאור הריכוזיות של מבנה המשרדים, לרבות בהקשר של שירותי יעוץ של משרדים מקבילים לאותו לקוח. האם שכ"ט הנמוך יחסית בביקורת, לא מדאיג בהקשר של קיומה של אי התלות לאור החשש כי משרדים אשר מסכימים לספק שירותי ביקורת במחירי הפסד במחשבה שיצליחו למכור ללקוחות גם שירותי מס ויעוץ, אשר גורפים שכר טרחה גבוה בהרבה?

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

9. האם נדרשת רוטציה בין משרדי רואי החשבון, לפחות כמו הדירקטיבה האירופאית? האם ניתן להסתפק ברוטציה פנים משרדית - והאם היא קיימת כבר היום?
10. האם נדרשת התערבות של רשות ני"ע בעבודת ועדות הביקורת – הגברת האכיפה? האם הרשות לא צריכה להיות המבוגר האחראי בהינתן שלשכת רו"ח מנועה מלטפל בנושא לאור דיני ההגבלים העסקיים?
11. האם ההשלכות של פרסום המידע אודות שכר הטרחה לא הביאו לאפקט של ירידה בשכר הטרחה – אפקט הפוך לפרסום שכר הבכירים?
12. האם האכיפה והסנקציות על כשלי ביקורת בישראל היא מספקת? מי צריך להיות הגורם אשר נושא באחריות וכן בסנקציה בשל כשלי ביקורת?
13. בהינתן שקביעת תעריפי מינימום אינה מציאותית, בין היתר מהבחינה המשפטית, האם רשות ני"ע נדרשת על הדירקטורים החיצוניים לקחת אחריות על קביעת שכר הטרחה של רואי החשבון?
14. האם במצב הנוכחי בישראל, לא עדיף שכבר בכלל לא תהא דרישה לחתימת רואה חשבון, ושהנהלת החברות תשאנה בכלל ההשלכות של פרסום דוחות שגויים?

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

נספח

Rethinking Sarbanes-Oxley

Why doesn't the Act Serve the Interests of the Industry or the Markets

יורם עדן, אריה עובדיה ובן עמי צוקרמן כותבים במאמרם על ההשפעה של הביקורת החריפה תחתיו נמצא מקצוע ראיית החשבון בעשורים האחרונים. עם כל נפילה של תאגיד ציבורי והפסד של כספי ציבור, הביקורת על המקצוע רק הולכת ומחמירה, הרי תמיד נשאלת אותה שאלה: "היכן היו רואי החשבון?". בשנות ה-80, הוגדר לראשונה המונח "פער ציפיות הביקורת", אשר מתאר את הפער בין הציפיות של המשקיעים בשוק ההון אשר המסתמכים על דוחותיהם של החברות הציבוריות (המבוקרות ע"י רואי חשבון) לבין אופיו של רואה החשבון המבקר. בעוד שמשקיעים מצפים מרואי החשבון לחשוף עיוותים בדוחות הכספיים וכן להעריך את ביצועי המנהלים, תפקידו בפועל של רואה החשבון הוא לבדוק את ספרי החברה ולהעריך את הלימותם של הדוחות הכספיים. בארה"ב היו מספר ניסיונות לצמצם פער זה: ועדת הביקורת AICPA פרסם תשעה תקני ביקורת חדשים ותקדימיים אשר זכו לשם "תקני פער הציפיות". התקנים עסקו בחובתו של רואה החשבון המבקר להעריך את הביקורת הפנימית המתנהלת בחברה. לאחר פרסום תקנים אלו, התבהר תפקידו של רואה החשבון לחשוף כל פעילות בלתי חוקית אשר מתנהלת בחברה. אמנם תקני הביקורת החדשים הרחיבו באופן מהותי את אחריותו המקצועית של רואה החשבון המבקר וכן העלו את הסטנדרטים של המקצוע בכללותו, אך הם לא סגרו לחלוטין את הפער הקיים. בשנים האחרונות קרא יו"ר ה-SEC להפריד בין שירותי הייעוץ אשר מספקות פירמות ראיית החשבון לשירותי הביקורת, מאחר והשילוב בין השניים פוגעת בעצמאותו של רואה החשבון המבקר. לדעת כותבי המאמר, אין זה נכון להתייחס לכלל שירותי הייעוץ באותו אופן, שכן קיים הבדל משמעותי בין שירותי ייעוץ הדורשים מומחיות מקצועית של רואה החשבון, כגון מיסוי, דיווח כספי, תשקיפים ועסקאות מיזוגים ורכישות, לבין ייעוץ בתחומים אחרים, כגון שיווק, מערכות מידע וייעוץ אסטרטגי. סוג הייעוץ שאינו ייחודי לרואה החשבון מהווה את רוב שירותי הייעוץ אשר מציעות הפירמות, וצריך להיות יחסית קל לזיהוי והפרדה משירותי הביקורת.

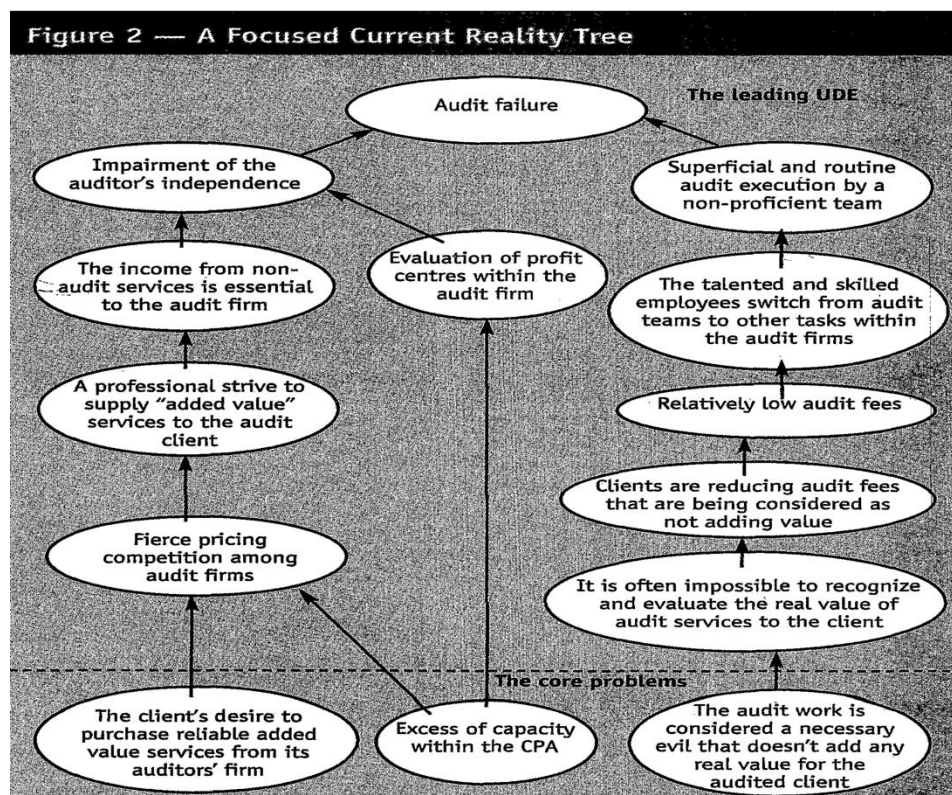
נפילתה של אגרון הניעה ועדות ציבוריות במדינות שונות לבחון את הסיבות לקטסטרופה ואת הלקחים אשר ניתן להפיק ממנה. המסקנה המרכזית הייתה כי יש להפריד את שירותי הביקורת משירותי הייעוץ. בנוסף הועדו המליצו על צעדים נוספים אשר יבחנו את עצמאותו של רואה החשבון המבקר, הכוללים בין היתר את דרך מינויו, הגבלת תקופת כהונתו והדגישו את הצורך לקיים סבב בין פירמות הביקורת. חוק סרבנס-אוקסלי אשר חוקק בשנת 2002 מתמקד בעצמאותם של רואי החשבון

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

המבקרים ואוסר רשמית על פירמות הביקורת להציע שירותי ייעוץ וניהול ללקוחות הביקורת, למעט ייעוץ מיסוי. בנוסף החוק דורש כי יתבצע סבב בין שותפי הביקורת בפירמה. כבר מעל 30 שנה שמקצוע הביקורת נמצא תחת זכוכית מגדלת ביקורתית, אך נראה כי המצב מעולם לא היה גרוע כמו שהוא היום, וכי כל המאמצים אשר הושקעו בעשורים האחרונים כדי לשפר את תדמיתו כשלו. עם זאת, נראה שלא ניתן מספיק תשומת לב לניתוח הסיבות לשחיתות במקצוע. ניתן להבין מה השתבש על ידי תרשים עץ ההווה של גולדרט.

תרשים עץ ההווה (CRT) מהווה כלי ניתוח חדשני, אשר מטרתו לזהות בעיות ליבה בארגון. הנחת היסוד של החשיבה היא כי רוב הבעיות בארגון נובעות ממספר בעיות בסיסיות. לפיכך, זיהוי ופתרון של בעיות ליבה אלו יוביל לטיפול בבעיות רבות נוספות. במקרים רבים, בעיות הליבה מוסתרות מתחת לפני השטח, ויש לעבוד קשה על מנת לחשוף אותן. CRT הוא כלי גרפי המתאר את יחסי סיבה-ותוצאה בין בעיות שונות בארגון.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

ניתן לראות בתמונה לעיל את הניתוח של כותבי המאמר ואת ההשפעות הלא רצויות ובעיות הליבה איתן יש להתמודד ספציפית במקצוע החשבונאות. לדעתם, ההשפעה הלא רצויה המובילה היא הכשלונות הביקורת אשר נחשפים בנפילות תאגידים. כשל ביקורת קיים כאשר רואה חשבון מבקר לא חושף מצג שווא בדוחות כספיים של חברה על אף שעל ידי שימוש בתקני הביקורת מצגים כוזבים היו צריכים להיות מאוד ברורים. ניתוח מעמיק של הבעיות מגלה כי שתי השפעות לא רצויות מסוימות עשויות להוביל לכשל הביקורת: **ביצוע שגוי של צוות ביקורת ברמה נמוכה ללא עניין בתמונה הגדולה והתלות בין הניתוח של רואה החשבון המבקר והיחסים המיוחדים בינו לבין הארגון המבוקר** (כמו במקרה אגרון).

ההשפעה הלא רצויה של צוות הביקורת הכושל נובעת משתי השפעות לא רצויות אחרות: צוות הביקורת היה מעדיף לעסוק ביעוץ וכן שכר הטרחה עבור שירותי הביקורת נמוך משמעותית מהשכר עבור שירותי היעוץ. ההשפעה הלא רצונית של התלות בין רואה החשבון לגוף המבוקר נובעת גם היא משתי השפעות לא רצויות: חלק משמעותי מהכנסות מחלקות הביקורת נובע משירותי היעוץ והניהול של הפירמה, והמבנה הניהולי הפנימי של פירמות רואי החשבון פגום מבססו. בפירמות המובילות נוצרים מרכזי רווח והשותפים האחראיים עליהם צפויים להרוויח באופן משמעותי - ולכן מוערכים בהתאם. ניתן לטעון כי ההערכה של מרכזי הרווח מתבצעת על ידי התבוננות ברווח הגולמי, ללא כל התחשבות בסיכונים המקצועיים הקשורים לכל לקוח. כך, השותפים מפחדים מאובדן של לקוחות גדולים ולא תמיד מפעילים מספיק שיקול דעת מקצועי. מקרה אגרון הוא דוגמא מעולה לכך. שכר הטרחה הנמוך שנגבה עבור שירותי הביקורת מהווה גם הוא השפעה לא רצונית מרכזית. גם בשנות ה-80 המוקדמות ניתן היה לראות ניצנים של תופעה זו במחקרים החשבונאיים. הדבר קורה כאשר פירמות רוצות להשיג לקוחות חדשים באמצעות הפחתה משמעותית בשכר הטרחה, בהנחה, שלאחר ששיגו את הלקוח הם יוכלו להעלות את שכר הטרחה בהדרגה. עם זאת, הלקוחות ערים לתופעה זו ונמנע ממנה על ידי החלפת פירמות כאשר שכר הטרחה עולה.

תופעה זו החלה כאשר המורכבות של הסביבה הכלכלית ומהירות הגלובליזציה הפכה את ההשקעה במשאב האנושי בתחום הביקורת להכרחית. שינויים אלו הגיעו עם הגברת אחריותם המקצועית של רואי החשבון והחשיפה הגדלה לתביעות אחריות מקצועיות. שכר הטרחה הנמוך מגביל את יכולתם של פירמות רואי החשבון לפצות את צוות הביקורת, הצוות אשר היה מעדיף לעבוד בכל מחלקה אחרת של הפירמה. התופעה מגדילה את התלות של הפירמות בסבסוד הצולב של הביקורת עם שירותים אחרים שהן מציעות. בעיית שכר הטרחה היא תוצאה של התחרות העזה בנוסף לכשל שוק. השוק אינו מצליח לזהות את הערך האמיתי של שירותי הביקורת ואת השונויות האדירה באיכות הביקורת

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

בפירמות שונות. ניתוח עלות-תועלת פשוט מראה שכאשר חברה אינה מבינה את ערך שירותי הביקורת, היא מנסה למזער את ההוצאות. הדבר קשור לבעיית ליבה, שהיא שהביקורת נחשבת ל-"רוע הכרחי": עלות שחברה מחוייבת להוציא על פי חוק, אך אינה נתפסת כתורמת ערך כלשהו לחברה. לעומת זאת, שירותי הייעוץ מוערכים מאוד על ידי חברות אשר רואות אותם כערך מוסף בעולם העסקים. במקרים רבים, חברות מעדיפות לרכוש שירותי ייעוץ מרואי החשבון שלהן. לא מפתיע כלל שרואי חשבון מעדיפים לעבוד במחלקות הייעוץ השונות.

ניתוח ה-CRT חושף שלוש בעיות ליבה, אשר מהוות את הבעיות הקריטיות מולם ניצב מקצוע ראיית החשבון. לדעת כותבי המאמר, כל עוד נשאר בעיות אלה מתחת לפני השטח ולא נחשוף אותם, אין ספק כי נמשך לראות כישלונות בתחום הביקורת.

1. **פער עלות-ערך:** המורכבות של עולם העסקים, ההיקף הולך וגדל של תקני דיווח חשבונאי, התערבות גוברת של הרגולטורים וחשיפה גוברת לליטיגציה מחייבים השקעה משמעותית במשאב האנושי וגידול במספר השעות אשר מושקעות בביקורת. אך ניתוח ה-CRT ממחיש את הכישלון של השוק לזהות את הערך של סחורת הביקורת. עולם הפיננסים מכליל בדרך כלל את עלויות הביקורת בין עלויות הסוכנות של הפירמה. לאור זאת, קיים ניגוד עניינים בין קבוצות אינטרס שונות בחברה: מנהלים, רוב ובעלי מניות המיעוט וכן בעלי החוב. הקונפליקטים בין כל אלה נובעים מיכולתם של מנהלים ובעלי שליטה לפעול בדרכים אשר מטיבות איתם על חשבון בעלי מניות המיעוט ובעלי אגרות החוב בחברה. הפעולות כאמור פוגעות ביכולת החברה לגייס הון מאחר והן מפחיתות את ערך ההשקעה בחברה בעיני הציבור. כדי להתמודד עם תופעה זו, חברה צריכה לקחת בחשבון עלויות ניטור ועיבוד, דבר אשר יפחית את הערך הצפוי של הפירמה כתוצאה מחשדות המשקיעים. העלויות הנ"ל לא מגדילות את ערך החברה באופן ישיר, אך נועדו למנוע צניחה אף גדולה יותר בערך החברה. עם זאת, הבעיה היא שאין שיטה אמפירית לכמת את עלויות הסוכנות של חברה. לא ניתן להעריך כמה חברה צריכה לשלם עבור שירותי ביקורת. העלות ככל הנראה תהא נמוכה יותר מהשווי ההוגן של שירותי הביקורת.

2. **עודף קיבולת:** קיים חוסר איזון באופן שבו רואי החשבון אמורים לפעול. למשל, קיים פער בין הידע, המומחיות והכישרונות הנדרשים ברואה חשבון ויישומם של כל אלה לביקורת בלבד. עודף הקיבולת נובע גם מהסטנדרטיזציה הנרחבת של הענף: תאריכי דיווח מאוחדים וקיצור הזמן בין סוף תקופת הדיווח למועד פרסום הדוחות הכספיים. תהליך הדיווח הדחוס מאלץ חברות להעסיק צוותים גדולים מאוד של רואי חשבון לתקופה קצרה של זמן. כמעט בלתי-אפשרי להתאים את מספר רואי החשבון המבקרים לתקופות בהם הביקוש לשירותי הביקורת יורד.

תכנית בחשבונאות

פורום שווי הוגן - FVF - Fair Value Forum

3. **רכישת שירותים**: למרות שרוב הלקוחות מחשיבים את שירותי הביקורת כ"רוע הכרחי", רבים (לרוב לקוחות קטנים עד בינוניים) עדיין מחשיבים רואי חשבון ליועצים אמינים עם ידע נרחב של עולם העסקים. לפיכך, לקוחות מוכנים להשתמש בשירותיהם בתחומים כגון מיסוי, חשבונאות ופיננסים. היתרון המשמעותי של לקוחות מוצאים בהסדר הוא השילוב בין מקצוענות ואחריות. לקוחות מייחסים חשיבות רבה לעובדה שהיועץ/רואה החשבון עדיין נמצא איתם כאשר הייעוץ מתחיל להניב פירות. שירותי הייעוץ שמציעים רואי החשבון בתחומי ההתמחות שלהם מקטינים באופן מהותי את חוסר האיזון באספקת הידע שנדון לעיל. ניתן לטעון כי הייעוץ פוגע בעקרון אי-תלות, שכן על רואה החשבון המבקר להעריך את תוצאות שירותי הייעוץ שהוא מבקר. יחד עם זאת, ניתן אף לטעון שהשילוב בין המומחיות המקצועית והאחריות הגלומה בפונקציית הביקורת מהוות בסיס לערך שירותי הייעוץ.